VIEŠIEJI UŽRAŠAI

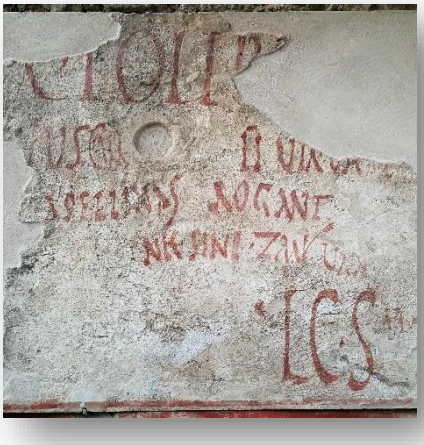

Reklamos agentūroms, restoranų, kavinių ir barų, klinikų ir grožio salonų savininkams, prekybos centrams ir kitam verslui bei savivaldybių administracijoms

Valstybinė kalbos inspekcija, 2021

ĮVADAS

Viešasis užrašas yra viešojoje erdvėje esantis tekstas, skirtas visuomenei informuoti. Jo raiška gali būti labai įvairi: miestų, gyvenviečių, kaimų ir gatvių pavadinimai, topografiniai ženklai, teikiamų paslaugų aprašymas, šūkiai ant langų ir pastatų sienų, iškabos, įvairiomis formomis pateikiama reklama, etiketės prekybos ar paslaugų teikimo vietose su prekės ar paslaugos aprašymu. Šis informavimo būdas senas, kaip ir žmonių gebėjimas rašyti. Viešųjų užrašų aptinkame ant senovės Egipto, Graikijos, Romos, Artimųjų Rytų statinių.

Rinkimų agitacija ant Pompėjų sienos

Užrašas „Saugokis šuns“ Pompėjuose

Viešieji užrašai mus informuoja, perspėja ir draudžia, reklamuoja prekes ir paslaugas, atspindi autoriaus nuomonę ir atgaivina istorinę atmintį. Juos vienija bendras bruožas – tai viešõsios, o ne privačiõs paskirties tekstas. Prie daugumos mūsų aplinkoje esančių viešųjų užrašų esame taip pripratę, kad net nebepastebime, bet iš kitur atvykusiam asmeniui jie padeda orientuotis vietovėje, informuoja apie lankytinus objektus ir gali būti labai svarbūs saugumo sumetimais.

Viešieji užrašai neretai tampa diskusijų ir net nesantaikos objektais. Štai garsus anglų lingvistas Davidas Crystalas studijoje „Kalbos mirtis“ mini slaviškų antkapių naikinimą Graikijos šiaurėje. Sovietų aneksuotoje Karaliaučiaus srityje visi senieji baltiški ir vokiški vietovardžiai pakeisti rusiškais: Kristijono Donelaičio išgarsintasis Tolminkiemis tapo Čistyje Prudy, Tilžė – Sovietsku, Skirvytė – Matrosovka.

Viešieji užrašai yra svarbus reguliavimo objektas, nes užtikrina lingvistines piliečių teises gauti informaciją valstybine kalba visoje valstybės teritorijoje ir žymi Lietuvos kultūrinę erdvę.

Valstybinė kalbos inspekcija ir savivaldybių kalbos tvarkytojai gauna daug klausimų dėl viešiesiems užrašams taikomų teisės aktų ir taisyklių. Mūsų sukaupta patirtis leidžia aptarti būdingiausius atvejus, kylančias problemas, daryti nemažai apibendrinimų ir patarti. Šioje metodinėje medžiagoje apžvelgiama esama situacija, pateikiama viešųjų užrašų pavyzdžių, įvertintų pagal galiojančius teisės aktus, pateikiami „viešojo užrašo“, „viešosios informacijos“ ir kitų aktualių sąvokų išaiškinimai, nubrėžiama takoskyra tarp viešojo užrašo ir prekių ženklo, tarp viešosios ir privačios erdvės, nepamiršti ir reguliavimo užribyje liekantys prekių ženklai.

Publikacijos pabaigoje pateikti susiję teisės aktai su aktyviomis interneto nuorodomis.

VIEŠOJO UŽRAŠO APIBRĖŽIMAS

Valstybinės kalbos įstatymas kelia du esminius reikalavimus: „Lietuvos Respublikoje viešieji užrašai yra **valstybine kalba**“ ir „visi viešieji užrašai turi būti **taisyklingi**“, tačiau jame nepateiktas viešojo užrašo apibrėžimas, todėl teismų praktikoje būta įvairių interpretacijų.

Teismai priimdami sprendimus atsisakydavo taikyti valstybinės kalbos privalomo vartojimo viešuosiuose užrašuose reikalavimą akcentuodami, kad *viešojo užrašo sąvoka nei įstatyme, nei poįstatyminiuose teisės aktuose nėra detalizuota, jos turinys nėra išaiškintas, o tuo atveju, kai teisės norminiai aktai aiškios tvarkos, leidžiančios teisinių santykių subjektams aiškiai suvokti savo teises ir pareigas, dėl teisinio reglamentavimo spragų ar kitų priežasčių nenustato, atsakomybė už tokios tvarkos pažeidimą negali būti taikoma*.

2010 metais Valstybinės kalbos inspekcijos pareigūnai skyrė administracines nuobaudas transporto įmonių vadovams už tai, kad autobusų informacinėse lentelėse miestų, gyvenviečių pavadinimai buvo nurodomi kitomis kalbomis, bet teismai visas šias nuobaudas naikino remdamiesi viešojo užrašo apibrėžimo nebuvimu.

2019 metais Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas mėgino išaiškinti Valstybinės kalbos įstatymo 17 straipsnio sąvoką „viešieji užrašai“, naudodamas lingvistinį teisės normos aiškinimo būdą. Anot teismo, *„Dabartinės lietuvių kalbos žodynas“ žodį „viešas“ apibūdina kaip visiems skirtą, visuomenės naudojamą, o žodį „užrašas“ – kaip užrašymas, kas užrašyta. Šioms sąvokoms atskleisti teismas kaip svarbias pasitelkė ir žodžių „raštas“ bei „kalba“ reikšmes, kurias „Dabartinės lietuvių kalbos žodynas“ atitinkamai aiškina, kad „kalba“ – žodinio minčių reiškimo sistema, o „raštas“ – kalbą žyminčių ženklų sistema. Remdamasis šiuo lingvistiniu aiškinimu teismas darė išvadą, kad užrašas yra viena iš rašto formų, kuri, būdama kalbą žyminčių ženklų sistema, yra skirta atitinkamoms mintims, o kartu ir atitinkamai informacijai užfiksuoti bei kitiems asmenims perteikti.*

Teisinio aiškumo atsirado daugiau, kai 2020 m. balandžio 9 d. nutarime Nr. N-1 (182) „Dėl Valstybinės lietuvių kalbos komisijos 2012 m. lapkričio 8 d. nutarimo Nr. N-5 (136) „Dėl viešosios informacijos ne valstybine kalba pateikimo“ pakeitimo“ įtvirtino viešojo užrašo formuluotę:

Viešaisiais užrašais laikoma rašytinė informacija, esanti viešojoje erdvėje ir (arba) skirta visuomenei informuoti.

Valstybinės lietuvių kalbos komisijos pateiktas viešojo užrašo sąvokos išaiškinimas užkirto kelią spekuliacijoms dėl šio termino interpretavimo, tarkime, dabar jau nekyla abejonių, kad Lietuvos vidaus maršrutuose, jei teikiama susisiekimo paslauga nesusijusi su tarptautiniu bendradarbiavimu, važinėjančių autobusų užrašai turi būti rašomi tik lietuviškai.

REKLAMA

Kaip vieną viešojo užrašo rūšių būtų galima išskirti reklaminius užrašus. Pagrindinis teisės aktas, nustatantis reklamos naudojimo reikalavimus, yra Lietuvos Respublikos reklamos įstatymas. Šiame teisės akte išskirta išorinė reklama. Jai priskiriama reklama įvairiose ne patalpose esančiose specialiose (stendai, skydai, stulpai, vitrinos ir pan.) ir pritaikytose (pastatų sienos, langai, durys, stogai, laikinieji statiniai, transporto priemonės, oro balionai ir pan.) pateikimo priemonėse. Išorine reklama laikoma ir reklama, kurios pateikimo priemonės yra patalpose (vitrinose, langų ir (arba) durų vidinėse pusėse), tačiau ji yra matoma iš lauko pusės, taip pat prekių paslaugų teikimo vietų iškabose pateikiama informacija. Tokius reklaminius viešuosius užrašus galima suskirstyti į tuos, kuriems reikalingas leidimas, ir tuos, kuriems jo nereikia. Atvejai, kada būtinas reklamos priežiūros institucijų leidimas, detaliau reglamentuoti Reklamos įstatymo 12 straipsnio 2 dalyje.

Kai leidimas privalomas, būtina kreiptis į savivaldybės, kurios teritorijoje įrengiama išorinė reklama, vykdomąją instituciją ir su ja suderinti viešųjų užrašų projektus.

Nederėtų pamiršti, kad išorinės reklamos įrengimo draudimų nepaisymas ir reikalavimų nesilaikymas užtraukia administracinę atsakomybę pagal Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 144 straipsnį.

Dažniausia išorinė reklama, su kuria susiduriama, – prekes ir paslaugas siūlančių vietų iškabose pateikiama informacija. Reklamos įstatyme išaiškinta, kad iškaba laikoma ant ar prie reklamos davėjo buveinės pastato arba reklamos davėjo prekybos ar paslaugų teikimo vietoje ar prie jos įrengiama speciali išorinės reklamos pateikimo priemonė, ant kurios ar kurioje gali būti pateikta tokia informacija:

1. reklamos davėjo pavadinimas;
2. ir (arba) reklamos davėjo prekybos ar paslaugų teikimo vietos pavadinimas (parduotuvė, viešbutis, kirpykla ir kt.);
3. ir (arba) parduodamų prekių ar teikiamų paslaugų pavadinimas (avalynė, automobilių remontas ir kt.).

Tokia informacija, pateikiama ant reklamos davėjo buveinės arba prekybos ar paslaugų teikimo vietos pastato sienos, langų ar durų, taip pat laikoma iškaba. Joje greta nurodytos informacijos gali būti pateikiami prekių ženklas, logotipas, emblema, darbo laikas, reklamos davėjo vardas, pavardė. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad iškabos turiniui pakanka tik vieno iš išvardytų informacijos pateikimo variantų. Neretai iškabose matome tik prekių ženklus, nepateikiama jokios kitos informacijos. Tokie atvejai leistini, tačiau jiems taikomas vienas reikalavimas – prekių ženkle esantis pavadinimas turi atitikti įmonės registracijos liudijime nurodytą pavadinimą. Taigi, jei įmonės pavadinimas sutampa su prekių ženklu, tuomet gali būti tik jis vienas, bet jei tai ne pavadinimas, o atskiras prekių ženklas, pateikiamas vietoj iškabos, papildomai reikalingas arba reklamos davėjo pavadinimas, arba prekybos ar paslaugų teikimo vietos pavadinimas ir (arba) parduodamų prekių ar teikiamų paslaugų pavadinimas.

Prekybos, paslaugų teikimo vietų pavadinimų rašymą reguliuoja Lietuvos Respublikos vartotojų apsaugos įstatymo 5 str. 2 d.: „Valstybinė kalba privaloma visuose vartotojams skirtuose viešuosiuose išoriniuose ir vidiniuose prekybos ir paslaugų teikimo vietų užrašuose, įskaitant prekybos ir paslaugų teikimo vietų pavadinimus.“ Šios nuostatos esmė – viešai užrašytas prekybos, paslaugos teikimo vietos pavadinimas turi būti valstybine kalba, t. y. ne HOTEL, o VIEŠBUTIS, ne SHOP, o PARDUOTUVĖ. Tokius pavadinimus ir kitomis kalbomis galima užrašyti tik tada, kai siūlomos prekės ar paslaugos

skirtos ir užsienio valstybių piliečiams, t. y. tokia informacija yra reikalinga siekiant užtikrinti tarptautinį bendravimą.

Prekių ženklų registre registruotas iškaboje matomas ženklas, bet jis nesutampa su įmonės pavadinimu, todėl šalia reikalingas užrašas lietuvių kalba.

LIU JO – gerai žinomas tarptautinis prekių ženklas, bet jo vieno iškaboje neužtenka, nes ženklas nesutampa su įmonės, kuriai priklauso ši parduotuvė, pavadinimu.

Registruotas tarptautinis prekių ženklas „LTG Link“ sutampa su įmonės pavadinimu.

VIDAUS UŽRAŠAI

Viešojo užrašo sąvoka apima ne tik išorinius, bet ir vidaus užrašus, jeigu jie yra viešai matomi ir (arba) skirti visuomenei informuoti. Pastatų viduje esantiems viešiesiems užrašams nereikia atsakingos institucijos leidimo, tačiau ir jiems privalomi valstybinės kalbos vartojimo ir taisyklingumo reikalavimai.

Viešoji informacija teikiama ir įvairiuose terminaluose. Tai, kas nėra asmeninio naudojimo, skirta lankytojams, turi būti (ir) valstybine kalba.

Kalbant apie vidaus viešuosius užrašus reikėtų paminėti ir maitinimo paslaugas teikiančių ūkio subjektų lankytojams siūlomus valgiaraščius. Jie taip pat laikomi viešaisiais užrašais, todėl ir jiems yra taikomi Kalbos įstatyme nustatyti privalomi kalbos vartojimo ir taisyklingumo reikalavimai.

Tais atvejais, kai maitinimo įstaigos paslaugos teikiamos vietos gyventojams (pvz., įmonės viduje esanti kavinė, kur maitinami įmonės darbuotojai), valgiaraščiai sudaromi tik valstybine kalba, o jei maitinimo paslaugas teikiantis ūkio subjektas orientuojasi ir į užsienio turistų aptarnavimą, valgiaraščiai gali būti sudaromi valstybine ir kita kalba, tačiau svarbu, kad valgiaraštyje esanti informacija kita kalba nebūtų išsamesnė, o raštu teikiamos informacijos šriftas ne didesnis nei valstybine kalba.

Netinka, nes terminale pateikiama informacija tik nevalstybinėmis kalbomis.

Netinka, nes vartotojui skirta informacija pateikta tik nevalstybine kalba.

Netinka, nes vidaus informacinis užrašas pateikiamas anglų kalba.

PRIVAČIOJE TERITORIJOJE

Kai kada kyla dvejonių, ar konkretus užrašas atitinka viešojo užrašo apibrėžimą, tarkime, iškabintas ant nuosavo namo tvoros. Reikia prisiminti abu viešojo užrašo apibrėžimo elementus: „esantis viešojoje erdvėje“ ir (arba) „skirtas visuomenei informuoti“.

> *Kalbos inspekcija gavo skundą, kad vienas žinomas politikas Trakų mieste ant savo namo pasikabino gatvės pavadinimą lenkų kalba. Nurodytu adresu nuvykę Kalbos inspekcijos darbuotojai įsitikino, kad lenkiškas užrašas matomas tik įėjus į privačią teritoriją, o iš gatvės jo nematyti, vadinasi, jis netenkina nei viešojo užrašo apibrėžimo sąlygos „esantis viešojoje erdvėje“, nei „skirtas visuomenei informuoti“, taigi teisinio pagrindo imtis kokių nors veiksmų nėra.*

Ne sykį mėginta įrodyti, kad gatvių pavadinimų lentelės, kabančios ant privačių namų, taip pat yra privati nuosavybė, todėl gali būti ir kitomis kalbomis. Vis dėlto gatvių pavadinimai yra registruoti tik valstybine kalba, todėl informacinėse lentelėse savavališkų vertimų būti negali.

Dvikalbiai gatvių pavadinimai viešojoje erdvėje draudžiami.

TAISYKLINGUMO REIKALAVIMAI

„Visi viešieji užrašai turi būti taisyklingi“, skelbia Valstybinės kalbos įstatymas, todėl netaisyklingi užrašai turi būti pataisyti arba pakeisti.

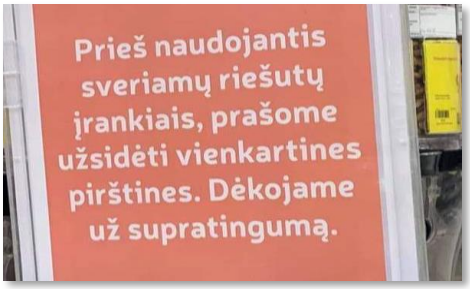
Užrašo žodį „ARTYMŲJŲ“ teks pataisyti.

Dažna klaida: žodis „sushi“ turi būti keičiamas į „sušiai“.

Tekste stinga kablelio.

Tekste klaida: turi būti „užsimauti pirštines“.

Nuo žioplų klaidų gelbsti tik atidumas.

VIETOVARDŽIAI

Vietovardžių vartojimą (ir taisyklingumą) reglamentuoja Valstybinės kalbos įstatymo 14 straipsnis: „Oficialios, sunormintos vietovardžių lytys Lietuvos Respublikoje rašomos valstybine kalba“.

Stambesnių gyvenamųjų arba žymių vietų, administracinių punktų, didesnių geografinių objektų – kalnų, upių, ežerų, miškų ir pelkių – vardų sąrašą yra patvirtinusi Valstybinė lietuvių kalbos komisija 1997 m. rugpjūčio 28 d. nutarimu Nr. 63 „Dėl Lietuvos vietovardžių sąrašo“: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.43327.

Tiek gyvenamųjų vietovių, tiek gatvių oficialius pavadinimus galima pasitikslinti Registrų centro tvarkomame Adresų registre: https://www.registrucentras.lt/adr/p/.

✗ Adresų registre nėra Pajeslio. Kėdainių r. Krakių seniūnijoje esanti vietovė – Pajieslys.

✗ Gatvės pavadinimas parašytas su klaida. Registrų centro Adresų registras patvirtina, kad Pėlėdų gatvės nėra.

KITŲ KALBŲ VARTOJIMAS

Teisės aktai imperatyviai reikalauja valstybinės kalbos vartojimo viešuosiuose užrašuose, tačiau esama atvejų, kai greta lietuvių kalbos galima rašyti ir kitomis kalbomis.

2012 m. lapkričio 8 d. VLKK nutarime Nr. N-5 (136) „Dėl viešosios informacijos ne valstybine kalba pateikimo“ numatyta, kad *tarptautinio bendravimo reikmėms informaciją transporte, muitinėse, viešbučiuose, bankuose, turizmo agentūrose, taip pat reklamos elementuose greta valstybinės kalbos leidžiama pateikti ir užsienio kalbomis*.

Jeigu lietuviški užrašai dubliuojami užsienio kalbomis, pastarieji negali užgožti valstybinės kalbos ir turi atitikti keletą reikalavimų:

- informacija kita kalba turi būti ta pati, kaip ir lietuviško teksto, arba mažesnės apimties,
- kitakalbio užrašo formatas negali būti didesnis,
- informacija visomis kalbomis turi būti toje pačioje vizualinėje erdvėje.

Informacija vartotojams pateikta tik užsienio kalba.

Užrašas anglų kalba mažesnio formato.

Užrašas tik nevalstybine kalba

Padėtį pataiso užsirašę ir lietuviškai „Personalo paslaugos“.

Užrašas lietuvių kalba yra tik kitoje pastato pusėje.

Teisės aktuose nėra apibrėžta, kuriomis kalbomis greta valstybinės galima pateikti informaciją. Labiausiai įprasta matyti informaciją anglų kalba, bet priklausomai nuo poreikio tai gali būti bet kuri kita kalba, pvz., pasienyje su Latvija – latvių, o su Rusija – rusų kalba. Turizmo informacijos centre, tikintis turistų iš viso pasaulio, galima rasti informacijos daugybe kalbų.

MAN REIKIA UŽRAŠO. KUR KREIPTIS?

Prieš įrengdami viešąjį užrašą kreipkitės į to miesto ar rajono savivaldybę. Kalbos tvarkytojas susipažins su projektu ir, esant reikalui, pateiks pastabų, pakonsultuos. Jeigu planuojate viešuosius užrašus platinti visoje Lietuvoje ar regione, pasitarkite su Valstybine kalbos inspekcija. Tai padės išvengti keblumų dėl nevienodo teisės aktų interpretavimo įvairiose savivaldybėse.

Savivaldybės leidimo nereikės šiais Reklamos įstatyme numatytais atvejais:

1) reklamos pateikimo priemonės yra nekilnojamojo turto registre įregistruotame statinyje su stogu ir galinėmis sienomis ar be sienų ir ant šių reklamos pateikimo priemonių pateikiama reklama yra susijusi su šiame statinyje vykdoma veikla;

2) reklamos pateikimo priemonės yra patalpose, tačiau reklama yra matoma iš lauko pusės;

3) išorinė reklama pateikiama ant transporto priemonės, kuri įrengta kaip prekių pardavimo vieta arba naudojama pagal jos tiesioginę paskirtį žmonėms ir (arba) kroviniams vežti, išskyrus atvejus, kai ant transporto priemonės įrengiama speciali reklamos pateikimo priemonė ir ant jos pateikiama išorinė reklama;

4) iškaba turi būti įrengiama pagal Lietuvos Respublikos notariato įstatymu, Lietuvos Respublikos antstolių įstatymu įgaliotos institucijos patvirtintą formą;

5) įrengiama ne didesnio kaip 0,3 m^2 ploto iškaba;

6) įrengiama Lietuvos Respublikos Vyriausybės įgaliotos institucijos nustatytus reikalavimus atitinkanti iškaba, ant kurios ar kurioje pateikiamas tik reklamos davėjo pavadinimas ir (arba) vardas, pavardė arba reklamos davėjo prekybos ar paslaugų teikimo vietos pavadinimas, arba parduodamų prekių ar teikiamų paslaugų pavadinimas ir (arba) darbo laikas.

UŽ REGLAMENTAVIMO RIBŲ

Ne kiekvienas viešoje vietoje esantis objektas, ant kurio kas nors užrašyta, patenka į valstybės institucijų akiratį. Egzistuoja kelios sritys, kuriose reikalavimai viešiesiems užrašams netaikomi. Valstybinės kalbos įstatymas nereglamentuoja Lietuvos gyventojų neoficialaus bendravimo ir religinių bendruomenių bei asmenų, priklausančių tautinėms bendrijoms, renginių. Vaikų priterlioti užrašai ir savavališki grafičiai, keiksmažodžiai ant sienų ir transformatorinių, tatuiruotės ir užrašai ant Lietuvoje važinėjančių užsienyje registruotų transporto priemonių nepatenka į reglamentavimo sritį. Visa tai yra savireguliacijos dalykas arba patenka į kitą (ne lietuvių kalbos politikos) priežiūros sritį.

Prekių ženklai

Dažnai skundžiamasi, kad reklamą užtvindė nelietuviški tekstai, todėl didžiuosiuose miestuose žmonės jaučiasi tarsi būdami užsienyje ir piktinasi, kad valstybinės kalbos priežiūros pareigūnai „nesiima priemonių“.

Matant tiesiogine reikšme vartojamus kitų kalbų žodžius susidaro įspūdis, kad tai nelietuviški užrašai, nors būna ir kitaip. LVOVO GASTRO PUB, DOWNTOWN FOOD HALL & KINO DELI, ŽVĖRYNO PUB FOOD AND DRINKS – tai keletas registruotų ir teisėtai naudojamų ženklų pavyzdžių.

Tiesa yra ta, kad didelė ir svarbi tokių užrašų dalis priklauso „neliečiamųjų“ kategorijai – tai prekių ženklai, kuriems galioja 1996 m. gegužės 28 d. Lietuvos Respublikos Seimo įstatymu Nr. I-1349 ratifikuotos Paryžiaus konvencijos dėl pramoninės nuosavybės apsaugos 6 ^{quinquies} straipsnis, nurodantis, kad „kiekvienas prekės ženklas, užregistruotas kilmės šalyje, gali būti pareikštas kitose Sąjungos šalyse ir turi būti saugomas toks, koks jis yra, su nurodytomis šiame straipsnyje išlygomis“. Tai reiškia, kad kitakalbis prekių ženklo tekstas neverčiamas, o jame esantis netaisyklingas ar nevartotinas lietuviškas žodis negali būti taisomas ar keičiamas kitu. Iš tiesų atrodytų keistai, jeigu „Volvo“ keistume į „Supuosi“, „Volkswagen“ į „Tautos vežimą“, „Apple“ į „Obuolį“ ar panašiai.

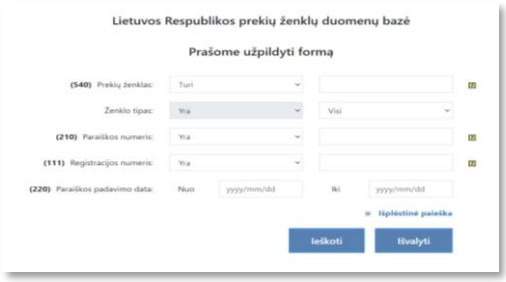
Prekių ženklas yra bet koks žymuo, kurio paskirtis – atskirti vieno asmens prekes arba paslaugas nuo kito asmens prekių arba paslaugų. Prekių ženklas gali būti teisiškai registruojamas ir saugomas ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu ar regioniniu lygmeniu.

Prekių ženklų įstatymas reglamentuoja prekių ženklų registravimą, ženklų registracijos galiojimą ir ginčų dėl ženklų sprendimo tvarką, nustato ženklų savininkų teises ir jų gynimą. Šiame teisės akte įtvirtinta, kad prekės ženklas gali būti sudarytas iš bet kokių žymenų, piešinių, raidžių, skaitmenų, spalvų, prekių ar jų pakuotės formos, garsų. Akcentuotina, kad ne atskiriems prekės ženklo elementams, o tik visai prekių ženkle esančių elementų visumai yra užtikrinama teisinė apsauga.

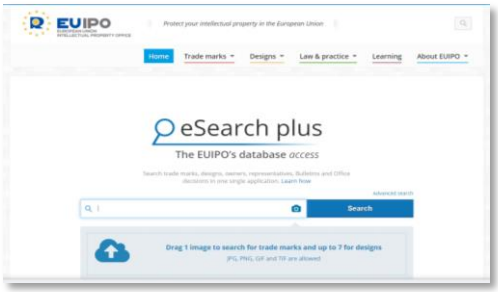
Valstybinės kalbos vartojimo ar taisyklingumo reikalavimų nesilaikymas bandant įregistruoti prekės ženklą yra pakankamas pagrindas to nedaryti vadovaujantis Prekių ženklų įstatymo 7 str. 1 d. 6 p., nustatančiu, kad prekės ženklas neregistruojamas arba įregistruoto ženklo registracija pripažįstama negaliojančia, jeigu jis prieštarauja viešajai tvarkai arba gerai moralei. Apie pažeidimų valstybinės kalbos apsaugos srityje santykį su viešąja tvarka dar 2006 metais pasisakė Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo nutartyje (civilinė byla Nr. 3K-7-20/2006), kurioje nurodė, kad teismų

praktikoje pripažįstama, jog valstybinės kalbos vartojimo ir apsaugos taisyklės priskirtinos prie viešosios tvarkos valstybėje.

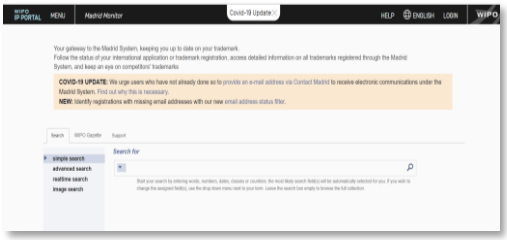
Prekių ženklų įstatyme nėra tiesiogiai aptartì valstybinės kalbos vartojimo ar taisyklingumo reikalavimai, tačiau nacionalinėje teisės sistemoje veikia ir kiti teisės aktai, netiesiogiai darantys įtaką ir keliantys tam tikrus reikalavimus prekių ženklams, pavyzdžiui, Valstybinės kalbos įstatymo 23 straipsnis, nurodantis, kad viešieji užrašai turi būti taisyklingi. Nederėtų pamiršti, kad prekės ženklas visišką teisinę apsaugą įgyja tik ekspertams įvertinus tokio prekės ženklo atitiktį visiems teisės aktų reikalavimams, įregistravus bei oficialiai paskelbus atitinkamame biuletenyje.

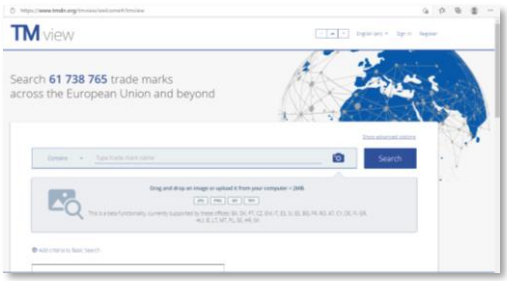
Jeigu abejojate, ar matomas užrašas yra lietuviškas prekės ženklas, galite pasitikrinti Lietuvos patentų biuro duomenų bazėje, https://search.vpb.lt/pdb/trademark/search-form?lang=lt

Europos prekių ženklų registre EUIPO duomenis apie prekių ženklus ir paraiškas teikia Europos Sąjungos intelektinės nuosavybės tarnyba, https://euipo.europa.eu/eSearch/

Tarptautinius prekių ženklus registruoja Pasaulinė intelektinės nuosavybės organizacija, https://www3.wipo.int/madrid/monitor/en/index.jsp

„TMview“ – informacija apie prekių ženklus, kuriuos teikia visos Europos Sąjungos nacionalinės intelektinės nuosavybės tarnybos, Europos Sąjungos intelektinės nuosavybės tarnyba (EUIPO), Pasaulinė intelektinės nuosavybės organizacija (WIPO) bei kitos nacionalinės ir tarptautinės intelektinės nuosavybės tarnybos, https://www.tmdn.org/tmview/welcome#/tmview

Prekių ženklai gali būti registruojami kaip žodiniai, kai visi ženkle esantys elementai yra vien žodžiai ar raidės, skaitmenys, kiti įprasti ženklai arba jų derinys. Žodinis ženklas pateikiamas įprastais rašmenimis, be grafinių elementų ar spalvų. Kitaip tariant, jį galima užrašyti bet kokia spalva, bet kokiu šriftu. Bet gali būti registruojamas ir grafinis ženklas – kai ženklą sudaro ir vaizdas – grafinių elementų, žodžių, spalvų derinys. Tokio ženklo vaizdas pateikiamas taip, kad būtų matomi visi jo elementai ir spalvos. Taigi jei savininkas įregistravo grafinį ženklą, pavyzdžiui, vien didžiosiomis mėlynos spalvos raidėmis, pasvirusiomis tam tikru kampu, tokį jį turi teisę ir naudoti.

Prekių ženklas gali būti naudojamas reklamoje su tekstu ar be teksto, pvz., jis gali būti ant pastato sienos, virš pastato, tūrinis gatvėje, stende laukuose palei magistralę, ant automobilio ir pan. Mes jį suprantame tik kaip ženklą, kaip įmonės, produkto unikalų vardą.

„Sale“ – nėra prekių ženklas, nors ir naudojamas visose parduotuvėse toks pat dizainas.

„Bentley“ – prekių ženklas, bet užrašas „SERVICE“ – neregistruotas bendrinis žodis, todėl turi būti valstybine kalba.

Užrašas jau pakeistas.

Vilniaus geležinkelio stoties perone pasitinka užrašas VILNIUS CONNECT. Tai ne informacinis užrašas, o prekių ženklas – miesto teritorijos modernizavimo projekto pavadinimas, kurį AB „Lietuvos geležinkeliai“ įregistravo Valstybiniame patentų biure.

Gali atrodyti, kad „dylas“ yra anglų kalbos žodis su lietuviška galūne, bet, pasirodo, iš plakato į mus žvelgia Džiugas Dylas. Taip personažas prisistatydavo ir televizijos reklamoje, o jo europietišką pasą atstoja įrašas Europos Sąjungos prekių ženklų registre. Ženklo savininkai įregistravo du išpardavimo reklaminės kampanijos ženklus – DYLAS ir DYLŲ DYLAS.

Skundas dėl angliško žodžio „wow“ vartojimo viešojoje reklamoje nenagrinėtas, nes UAB „Kesko Senukai Lithuania“ yra įregistravusi grafinį ženklą. Bet tas pats „wow“, parašytas kaip bendrinis žodis, reklamos tekste būtų nepageidaujamas.

Daug triukšmo sukėlęs pavadinimas „Keulė rūke“ yra registruotas prekių ženklas

Įmonių pavadinimai

Ekonomikos ir inovacijų ministerijos iniciatyva pakeitus juridinių asmenų registravimo tvarką, nuo 2020 m. sausio 1 dienos nebeliko nemokamos konsultacijos, kurią ne vėliau kaip per 6 valandas suteikdavo Valstybinė lietuvių kalbos komisija. Pasipylė pavadinimų, ne tik neatitinkančių Įmonių, įstaigų ir organizacijų simbolinių pavadinimų darymo taisyklių[1], bet ir su elementariomis rašybos klaidomis, pavyzdžiui, „Griovejai“, „NamuStatyba“, „Kukuruzas“. Šie pavadinimai pateks ir į viešuosius užrašus, tačiau jų taisyti nebegalima, nes registruotas įmonės pavadinimas negali būti užrašytas kitaip nei Juridinių asmenų registre. Netaisyklingas pavadinimas kenkia įmonės reputacijai, todėl siūlome naujas įmones registruojantiems verslininkams savo iniciatyva konsultuotis su Valstybine lietuvių kalbos komisija, tel. 8 5 272 4520, arba Valstybine kalbos inspekcija, tel. 8 5 260 8899, arba su savo miesto ar rajono savivaldybės vyriausiuoju kalbos tvarkytoju.

[1] http://www.vlkk.lt/aktualiausios-temos/juridiniu-asmenu-pavadinimai/simboliniu-pavadinimu-darymo-taisykles

Tarptautiniai ženklai

Kodėl Lietuvoje leidžiamas nelietuviškas užrašas WC? Ši santrumpa yra tarptautinis visose pasaulio šalyse pripažintas informacinis simbolis arba ženklas, turintis viso žodžio junginio reikšmę (viešasis tualetas). Toks informacinis ženklas yra numatytas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 11 d. nutarimu Nr.1950 patvirtintose Kelių eismo taisyklėse (žr. 7 sk. „Paslaugų ženklai“, ženklas Nr. 715 „Tualetas“), kaip ir ženklas „@“ (ženklas Nr. 721, „Internetas“), ženklas „P“ (ženklas Nr. 528, „Stovėjimo vieta“) ir pan. Šie ženklai nepatenka į valstybinės kalbos apsaugos sferą ir jiems netaikomi viešiesiems užrašams skirti reikalavimai. Tiesa, kai kuriose šalyse net WC vertinamas nepalankiai, tarkime, Airijos viešosiose įstaigose[2].

Universalus, visame pasaulyje žinomas viešasis užrašas yra pagalbos signalas SOS (*save our souls* „gelbėkite mūsų sielas“), kelio ženklas STOP.

Logotipai

Lietuvos Respublikos terminų banke nurodyta, kad logotipas yra specialiai sukurtas originalus grafinis vaizdas ar simbolis, atliekantis atitinkamos aprangos ar kt. gaminių firmos arba renginio emblemos ar prekės ženklo funkciją[3]. Iš logotipo apibrėžimo galime konstatuoti, kad jo turinys yra ne užrašas, skirtas visuomenei informuoti, o tam tikra meninės išraiškos forma – grafinis vaizdas ar simbolis, kurio tikslas – pažymėti, padėti išsiskirti logotipo savininkui iš daugumos. Atskiro teisės akto, reglamentuojančio logotipų teisinę apsaugą, naudojimą Lietuvoje, nėra, todėl, susidūrus su rašytiniu tekstu logotipe, būtina vertinti jo turinį ir išsiaiškinti, ar tas užrašas tėra logotipo savininko meninės išraiškos forma ir negali būti laikomas viešuoju užrašu, ar jo paskirtis – teikti ir tam tikrą informaciją visuomenei.

Kultūros ir istorijos ženklai

Atidžiau pasižvalgius po miestą galima pastebėti, kad yra nemažai užrašų, kuriuos galime traktuoti tik kaip istorijos ženklus, reprezentuojančius praėjusias epochas.

Gali būti užrašų kaip draugiškumo ir pagarbos kitai kultūrai ženklų. Šalia oficialių tautų pavadinimus turinčių gatvių lentelių Vilniuje buvo pakabintos ir kelios dekoratyvinės lentelės su užrašais šių tautų kalbomis.

[2] https://www.ucc.ie/en/media/support/ocla/compliance/frequentlyaskedquestions.pdf
[3] http://terminai.vlkk.lt/paieska?search=logotipas

Ar ir ši lentelė informacinis užrašas? Kiek praeivių mokėtų perskaityti šį pavadinimą olandų kalba? Jo ir nereikia skaityti, tik matyti. Pasidomėję sužinotume, kad toks dizainas įprastas Nyderlandų Karalystėje.

Dekoro elementai

Kartais mėginama išsaugoti užrašą nevalstybine kalba argumentuojant tuo, kad tai esąs ne tekstas, o tūrinis objektas, tūrinės raidės, meninės puošybos detalė, atliekanti dekoro funkciją. Iš tiesų kartais taip ir yra, pavyzdžiui, užeigos sienos dekoruojamos nuotaikingais tekstais, kurių paskirtis tikrai nėra visuomenės informavimas. Bet jeigu užrašai informuoja lankytojus, nurodydami, tarkime, kur yra valgymo ar žaidimų zonos, kasa ar tualetai, tai be jokios abejonės patenka į viešųjų užrašų kategoriją ir turi būti pakeisti arba papildyti lietuviškais.

MANO UŽRAŠAS NETEISĖTAS. KAS DABAR BUS?

Miestų viešuosius užrašus prižiūri savivaldybės, jos išduoda leidimus reklamai. Jeigu užrašas bus kabinamas ant paveldo objekto ar saugomoje teritorijoje, reikės atitinkamos institucijos pritarimo.

Valstybinei kalbos inspekcijai neaktualu nei užrašo vieta, nei dydis, nei spalva, netgi nesvarbu, ar įmonė yra gavusi reklamos leidimą, ar reklamuojasi savavališkai. Užtenka to, ko reikalauja Valstybinės kalbos įstatymas, – kad informacija būtų valstybine kalba ir kad tekstas būtų taisyklingas.

Įprastai už viešąjį užrašą, neatitinkantį teisės akto reikalavimų, atsako viešojo užrašo savininkas, kitaip tariant, tas asmuo, kurio iniciatyva ir interesais naudojamas (užsakomas, gaminamas, skleidžiamas) viešasis užrašas, nebent jis įrodo, kad teisės aktuose nustatyti reikalavimai buvo pažeisti ne dėl jo kaltės. Kaip pavyzdį galima pateikti atvejį, numatytą Reklamos įstatymo 23 straipsnio 2 dalyje, kai atsakomybė už neteisėtą reklamą tenka reklamos paslaugas teikiančiam asmeniui; reklamos paslaugų teikėjas atsako už reikalavimų neatitinkančios reklamos naudojimą tik tada, „jeigu jis žinojo ar turėjo žinoti, kad naudojama šiame įstatyme nustatytų reikalavimų neatitinkanti reklama arba šiame įstatyme nustatyti reikalavimai buvo pažeisti dėl jo veiksmų gaminant ar skelbiant reklamą, arba reklamos paslaugų teikėjas negali pateikti įrodymų, leidžiančių nustatyti reklamos davėją (reklamos gamintoją)“.

REGLAMENTUOJANTYS TEISĖS AKTAI

Viešuosius užrašus reglamentuoja šie teisės aktai:

- Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymas.
- Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas.
- Lietuvos Respublikos reklamos įstatymas.
- Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2018 m. birželio 22 d. įsakymas Nr. 4-371 „Dėl Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2013 m. liepos 30 d. įsakymo Nr. 4-670 „Dėl Išorinės reklamos įrengimo taisyklių patvirtinimo ir Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2000 m. gruodžio 1 d. įsakymo Nr. 405 „Dėl Išorinės reklamos įrengimo tipinių taisyklių patvirtinimo“ ir jį keitusių įsakymų pripažinimo netekusiais galios“ pakeitimo“.
- Lietuvos savivaldybių administracijų patvirtintos lokaliosios Išorinės reklamos įrengimo taisyklės, reikalavimai, aprašai ir pan.
- Valstybinės lietuvių kalbos komisijos 2012 m. lapkričio 8 d. nutarimas Nr. N-5 (136) „Dėl viešosios informacijos ne valstybine kalba pateikimo“
- Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2014 m. kovo 13 d. įsakymas Nr. 1V-178 „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2011 m. sausio 25 d. įsakymo Nr. 1V-57 „Dėl Numerių pastatams, patalpoms ir butams suteikimo, keitimo ir apskaitos tvarkos aprašo ir Pavadinimų gatvėms, pastatams, statiniams ir kitiems objektams suteikimo, keitimo ir įtraukimo į apskaitą tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“
- Valstybinės lietuvių kalbos komisijos prie Lietuvos Respublikos Seimo 1997 m. rugpjūčio 28 d. nutarimas Nr. 63 „Dėl Lietuvos vietovardžių sąrašo“

TEKSTO AUTORIAI
Ramunė Kanišauskaitė
Audrius Valotka
Dainius Žemaitis

PASTABŲ IR PASIŪLYMŲ PATEIKĖ
Sigita Bertulienė
Donatas Smalinskas
Aldona Špečkauskienė